

Sprachen Nordeuropas
und des Baltikums

Luento 3. KARJALAN KIELEN NYKYTILANNE SUOMESSA

KARJALAN KIELI SUOMESSA

29.9.2015 – 2.10.2015, Itä-Suomen yliopisto

Anneli Sarhimaa, Johannes Gutenberg Universität Mainz (sarhimaa@uni-mainz.de)

Karjalankieliseen yhteisöön kuuluu nykyisin kymmeniä tuhansia, mutta vain kolmannes osaa enää karjalan kieltä

- Suomen karjalankielisten määrästä eri aikoina on siis olemassa vain arvioita, ei tilastotietoja.
- Viimeaikaisiin tutkimustuloksiin sekä Karjalan Kielen Seuran nykyäsitykseen perustuva arvio karjalankielisten määrästä nykyisin:
 - kieliyhteisön jäseniä 30 000
 - 11 000 karjalaa hyvin taitavaa,
 - 5 000 puhuu päivittäin.
- Yksi arvio karjalankielisten määrästä Suomessa 2. maailmansodan kynnyksellä on 50 000–60 000 henkeä:
 - rajakarjalaisia 30 000–40 000 henkeä
 - Petsamon alueen karjalaisia muutamia satoja
 - noin 20 000 etupäässä Vienasta tullutta pakolaista, jotka ensimmäisen maailmansodan jälkeen olivat asettuneet asumaan pysyvästi Suomeen.

Syyt puhujamäärän romahtamiseen ovat moninaiset:

1. Luennessa 4 käsiteltävä virallinen kielipolitiikka poliittisine vaikuttimineen
2. Karjalankieliset puheyhteisöt pirstoutuivat kotiseudun menetyksen myötä ja hävisivät lopullisesti 1960-luvun yhteiskunnallisessa rakennemuutoksessa.
3. Vieroksunta, syrjintä ja koulukiusaaminen saivat monen luopumaan karjalan kielestä:

ka miun perehes ni, miun vahnin, velli on, roinu nelläkymmenseitsemän, da mie kuuskymme yks. a me-,
muut eivät, eivät pagise karjalakse. mi oon se ainut. et, **heidy on kiusattu koulus,** minuu ei oo. et miul ei semmosta, semmosta oo. ((yleistä myötäilevää muminaa)) miul ei **muamo da tuatto eivät, eivät pagissu karjalakse. kodis.** ((yleistä myötäilevää muminaa)) **ihan vai sen tagii et lapsie ei sit kiusattas.** ((yleistä myötäilevää muminaa))
ne opastus suomen kieleh.

(FI-KRL-FGAG3-02f.)

4. Suomalaisuudesta tuli karjalankielisten sisäistämä yhteiskunnallinen perusasenne:

Suomalainen yhteiskunta ja järjestöt kuten Karjalan Liitto on vuosikymmeniä indoktrinoineet karjalaisia. Tämän propagandan mukaan karjalaiset ei ole oma etninen kokonaisuutensa eikä karjalan kieli oma kieli, vaan kyse on Suomen heimosta ja suomen kielen murteesta. Jos tavalliselta karjalaiselta kysyy näitä asioita, he vastaavat useimmiten vieläkin olevansa vain suomalaisia ja puhuvansa karjalan murretta! Identiteetti on epämääräinen kuten useilla muillakin vähemmistöillä lähes kaikissa keskusjohtoisissa kansallisvaltioissa. [--] "Sunnuntaikarjalaisuus" on yleistä - ollaan ennen muuta suomalaisia, joilla on juuret Karjalassa.

(FI-KRL-FGA-08m_2.)

5. Perhe perustettiin yhä useammin suomenkielisen kanssa:
 - Vuoteen 1944 mennessä ainoastaan kolmasosa rajakarjalaisten avioliitoista solmittiin enää kahden ortodoksin kesken.
 - 1945 solmituista avioliitoista jo 83 % oli seka-avioliittoja.
 - Uudelleen sijoittumisen jälkeen määrä kasvoi entisestään: vuosina 1946–1949 kahden ortodoksin keskenään solmimia avioliittoja oli enää noin joka kymmenes. (Waris ym. 1952: 351.)
6. Karjalankieliset tarttuivat koulutusmahdollisuuksiin ja sijoittuneet työelämässä kaikille aloille: ELDIAN vastaajista vuonna 2010
 - suurimmalla osalla oli toisen tai kolmannen asteen koulutus (= ammatti- tai korkeakoulututkinto).
 - korkeakoulututkinnon suorittaneita oli 36 %, noin 8 prosenttiyksikköä enemmän kuin korkeakoulun päättäneitä koko Suomen väestöstä
 - ikäryhmien 50–64 ja 30–49 välillä korkeimman koulutuksen saaneiden osuus lisääntyi 26 %:lla ...

- 25 % toimi korkeakoulutusta edellyttävissä asiantuntija- tai johtotehtävissä, 14 % heistä oli opettajia ja vajaa 1 % lääkäreitä
- 19 % työskenteli erilaisilla palvelualoilla, muun muassa myyjinä, sihteereinä, kanslisteinä, kampaajina, tarjoilijoina, postin palveluksessa tai poliisina
- 9 % oli hoitoalalla
- 6 % teknisillä aloilla, useimmiten insinöörejä
- 4,4 % työskenteli rakennus- ja LVI-aloilla
- 1,3 % kuljetusalalla
- vajaan 3 % maa- ja metsätaloudessa
- vajaan 3 % kulttuurityöntekijöinä.

7. Harhakäsitys karjalasta suomen murteena elää sitkeästi karjalankielisten mielessä

no yhtäläh se yksi probleema on vie se ku, **rahvas enämbi duumaijjah karjalan kiieldy murdehennu** eiku kielenny. sehäi se on se, yksi probleemu vie ku, rahvas ellentäs ku, kieli da murre on eri dielo. konsu paistah karjalan murdehes, libo karjalan kieles.

(FI-KRL-FG-AG1-05032011.)

... samoin kuin valtaväestön keskuudessa:

ei oo monta viikkoa kun, olikohan juuri kahvihuoneessa keskustelimme tästä ni, noh **miten Savon murre sitten, pitäähän senkin saada joku asema.** ((nauria)) että lähettiin **rinnastamaan sit niinku, Savon murteeseen,** et siihen sellaseen, niinku saamelaisten, se kuitenkin mielletään vähemmistökulttuuriks ja kieleks Suomessa, varmasti siihen on vielä pitkä matka".

(FI-KRL-FG-AG3-16022011.)

8. Avoin kaltoinkohtelu loppui vähitellen, mutta rakenteellinen syrjintä jatkui:

meil oli kyllä sitten lukiossa vielä **uskonnon tunnit viikonloppusin**. et se oli jotenkin kamalaa, ku kaikki muut p- piti lomaa ni meillä oli -, mutta niinku se että kun muut lepäs, viikonloppuna tai mitä nyt lauantai-iltana TEKIVÄTKÄÄN nin tota, myö opiskeltiin USKONTOA. ((Kaikki nauravat.)) ni sekinhän on tämmönen rakenteellinen diskriminaatio jos ajatellaan että, että pistetään niinku eriarvoseen asemaan. ((yleistä hyväksyvää muminaa)).

(FI-KRL-FG-AG3-16022011.)

Yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden kannalta vielä raskauttavampaa on kuitenkin se rakenteellinen piilosyrjintä, jota Suomen kielipolitiikka karjalankielisten osalta edelleen heijastaa; palaamme tähän luennossa 4.

Karjalan ajatellaan yleisesti olevan vanhojen ihmisten kieli, mutta ELDIAN tulosten valossa puhujia on yhä kaikenikäisiä:

- Kaksi kolmasosaa karjalankielisen yhteisön jäsenistä osaa karjalaa edelleen, vajaa kolmannes ei puhu sitä lainkaan mutta lähes kaikki ymmärtävät ainakin jonkin verran.
- Karjala on yhteisön joka kymmenennen jäsenen ainoa äidinkieli ja joka viidennelle toinen äidinkielistä.
- Karjalan taito vaihtelee ikäryhmittäin mutta hyvin tai sujuvasti karjalaa puhuvia on kaikissa ikäryhmissä.
- Karjalaa vain jonkin verran puhuvien suhteellinen osuus on kaikissa ikäryhmissä varsin samansuuruinen.
- Vanhimmassa ikäryhmässä on suhteellisesti eniten karjalaa kohtuullisen hyvin puhuvia ja vähiten niitä, jotka eivät puhu karjalaa lainkaan.
- Ihmiset ymmärtävät karjalaa paremmin kuin puhuvat.
- Valmius lukea ja kirjoittaa karjalaksi ei ole samalla tasolla puhutun ja ymmärretyn karjalan taidon kanssa.

”Kadotettu sukupolvi” 1946-1960:

- 50–64-vuotiaat eli 1946–1960 syntyneet eroavat karjalan ymmärtämisen suhteen muista ikäryhmistä kahdessa suhteessa hyvin selvästi: eniten sellaisia, jotka eivät ymmärrä karjalaa lainkaan ja vähiten niitä, jotka ymmärtävät sitä hyvin:
 - 11 % ei ymmärrä karjalaa lainkaan; vanhimmista 2 % ja nuorempaan ikäryhmään kuuluvista 4 %.
 - 17 % ymmärtää karjalaa hyvin; as vanhimmassa ja nuoremmassa ikäryhmässä hyvin ymmärtävien osuus 24 % ja 25 %.
- karjalaa vain jonkin verran ymmärtävien osuus 30 %; vanhimmista 25 %, nuoremmassa ikäryhmässä 33 %.
- ensimmäinen sodanjälkeinen sukupolvi syntyi edellä hahmoteltuun yhteiskunnalliseen tilanteeseen.
- Suomen karjalankielisten ”kadotettu sukupolvi”
- ... **mutta myös voimavara**, kuten tuonnempana nähdään.

Perheensisäiset kielenkäyttömallit ovat muuttuneet kolmessa sukupolvessa monin tavoin

ELDIA:n tulokset osoittavat, että

- Yli 65-vuotiaiden lapsuudenperheistä kolmasosassa puhuttiin karjalaa, mutta suomi oli jo alkanut vallata alaa lasten kesken.
- ensimmäiseen sodanjälkeiseen sukupolveen kuuluvista enää 3 %:lla oli täysin karjalankielinen ja entistä useammalla täysin suomenkielinen lapsuudenkoti
- nykylasten ja teinien vanhemmista kukaan ei ole kasvanut yksikielisesti karjalaisessa kodissa
- ... mutta kaksikielisessä kodissa kasvaneita on heidän ikäryhmässään melkein yhtä suuri suhteellinen osuus kuin vanhemmissa ikäryhmissäkin

Karjalan siirtymiseen seuraavalle sukupolvelle ei tarvita yksikielistä karjalaista kotia vaan kaksikielistä kotia, jossa karjalaa puhutaan vaikka suomea vähämminkin mutta säännöllisesti!

- Sisarussarjan keskimmäisten kielivalinta karjalan hyväksi on saattanut välittää kieltä nuoremmille sisaruksille 50-64-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvien lapsuudenperheissä
- Nykylasten vanhempien karjalais-suomalainen kaksikielisyys on 65+ sukupolveen kuuluvien isovanhempien aktiivisen kaksikielisyyden tulosta.
- Lähes kolmannes nykyvanhemmista puhuu karjalaa vähintään kohtuullisesti mutta vierastaa sen käyttämistä kotikielenä.
 - ”Kieli ei kuole siksi, että ne, jotka eivät sitä osaa, eivät opettele sitä, vaan sen vuoksi, että ne, jotka osaavat, eivät puhu sitä”.

Jotain pitäisi tehdä sen hyväksi, että karjalantaitoiset alkaisivat puhua karjalaa kotona suomen rinnalla, vaikka vähänkin mutta säännöllisesti

- palaamme tähän myöhemmin projektitehtävien muodossa.

Karjala on ensisijaisesti suvun kieli ja seuraavaksi yleisimmin perheen kieli, mutta sitä puhutaan edelleen myös muissa yhteyksissä

- Karjalaa aina kotona puhuvat ovat yli 65-vuotiaita mutta muodostavat vanhimmastakin ikäryhmästä vain kymmenesosan (mikä vastaa karjalan ainoaksi äidinkielekseen ilmoittaneiden osuutta ikäryhmässä)
- Sinnikkäimmin karjalaa puhuvat kotona 50–64-vuotiaat.
- Sukulaisten kanssa karjalaa puhuu moni sellainenkin, joka ei käytä sitä koskaan kotona.
- Karjalaa puhutaan jossakin määrin myös naapureiden kanssa, kadulla kulkiessa, seuratoiminnassa ja kirkossa.
- ELDIAN tulosten valossa karjalaa puhutaan nykyisinkin useammassa yhteyksissä kuin yleisesti oletetaan ja huomattavan monet esim. laulavat karjalaksi joko säännöllisesti tai satunnaisesti.
- Kaikissa ikäryhmissä on myös niitä, jotka käyttävät karjalaa kirjalliseen itseilmaisuun ja viestintään.

Internetiryhmät ovat viime vuosina nousseet seurojen rinnalle karjalankielisten verkostoitumisen kanavana

- Internetin keskustelupalstat avaavat karjalalle tärkeän uuden käyttöympäristön, mm.
 - <http://suojarvi.fi/keskustelu2/>, 6.6.2010.
 - <http://www.kolumbus.fi/leo.mirala>, 6.6.2010.
 - <http://opastajat.net/forum>, 6.6.2010.
 - <http://opastajat.net/opastus/opastus.html>, 6.6.2010.
- Verkkoryhmistä haetaan karjalankielistä juttuseuraa ja mahdollisuutta kielitaidon kohentamiseen.
- Verkkoryhmissä keskustellaan kaikesta maan ja taivaan välillä mutta hyvin usein nimenomaan karjalan kielestä.
- Karjalankielinen yhteisö elää ja voimaantuu tätä nykyä erityisen vahvasti verkossa

Tervehyttä kaikil! Da **tulgua terveh kai uuvet tulokkahat!** Tiä opassummo da opittelemmo karjalua. **Toine toista opassammo.** Toiset kirjottaa hattuloin da sliäppien ker toiset ilman niilöi. **Tiäl kaikkie suvaitsemmo, emmö ni kedä tšakkua. Kirjuttakkua kaikki kullee maltatto.** Tärkeintä on täs, että pagisemmo omal kielel da kirjutammo suakkunoita da pajatuksie. Kel mitä vai mieleh juolahtaa. **Omua kiellä pidää ylläpidie!** [sydänhymiö].

Erityisesti 50–64-vuotiailla karjalan puhujilla on asenne, joka voi ratkaisevasti edistää karjalan voimaannuttamista Suomessa

- ne 50–64-vuotiaat, jotka ylipäänsä ovat oppineet karjalaa, usein ovat itseään vanhempia ja nuorempia puhujia itsevarmempia kielen käyttämisessä myös sellaisissa yhteyksissä, joissa ympäristö on korosteisen valtakielinen.
- 50–64-vuotiaiden sukupolvi muodostaa pääosan nykypäivän nuorten vanhempien ja siten myös nykylasten isovanhempien sukupolvesta.
- Nykylasten vanhempien eli 30–49-vuotiaiden sukupolvesta ne, jotka ylipäänsä ovat oppineet karjalaa, ovat pääsääntöisesti oppineet sen yhden sukupolven yli isovanhemmiltaan.
- 50–64-vuotiaiden sukupolvessa sen sijaan itsekin samaan sukupolveen kuuluvat ”avainlapset” – monesti juuri ELDIAN kyselyyn vastanneet itse – näyttävät ELDIAN tulosten perusteella hyvinkin saattaneen vaikuttaa nuorempien sisarustensa karjalan taidon kehittymiseen.

- Juuri 50–64-vuotiailla karjalanpuhujilla on siis annettavanaan paitsi terveeseen kielelliseen itsetuntoon perustuvaa asennetta myös kielitaitoa.

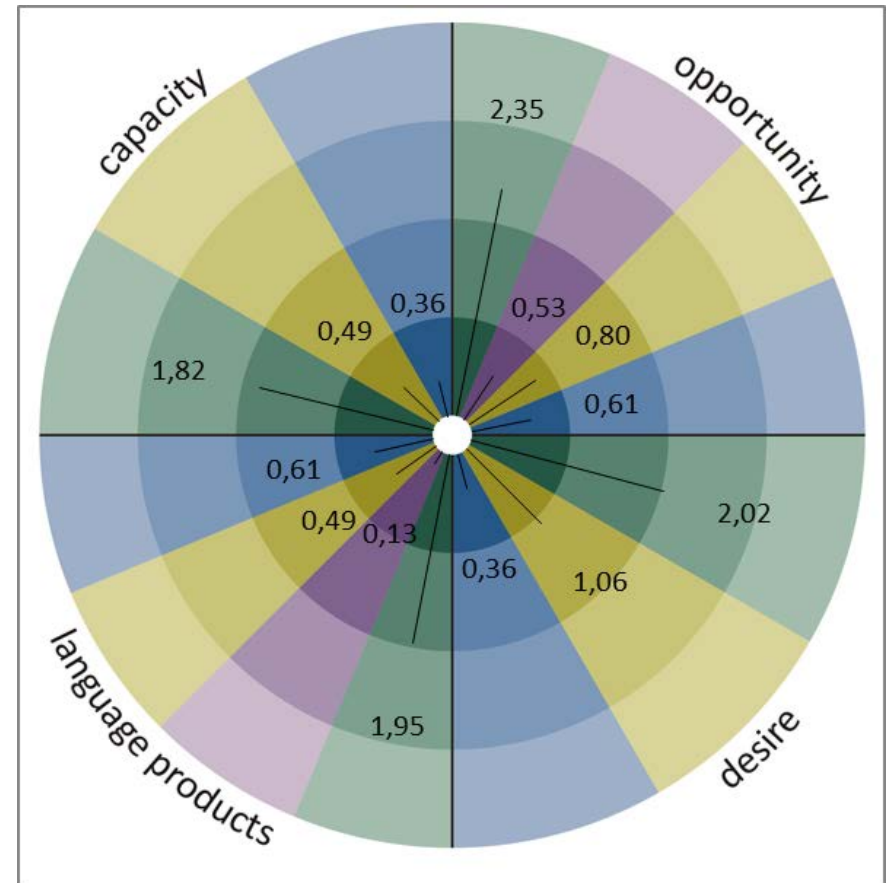
Yksi keskeisistä käytännön toimista karjalan kielen voimaannuttamiseksi tulee olla ”kadotetun” sukupolven kieliresurssien käyttöön ottaminen.

- palaamme tähän myöhemmin projektitehtävien muodossa.

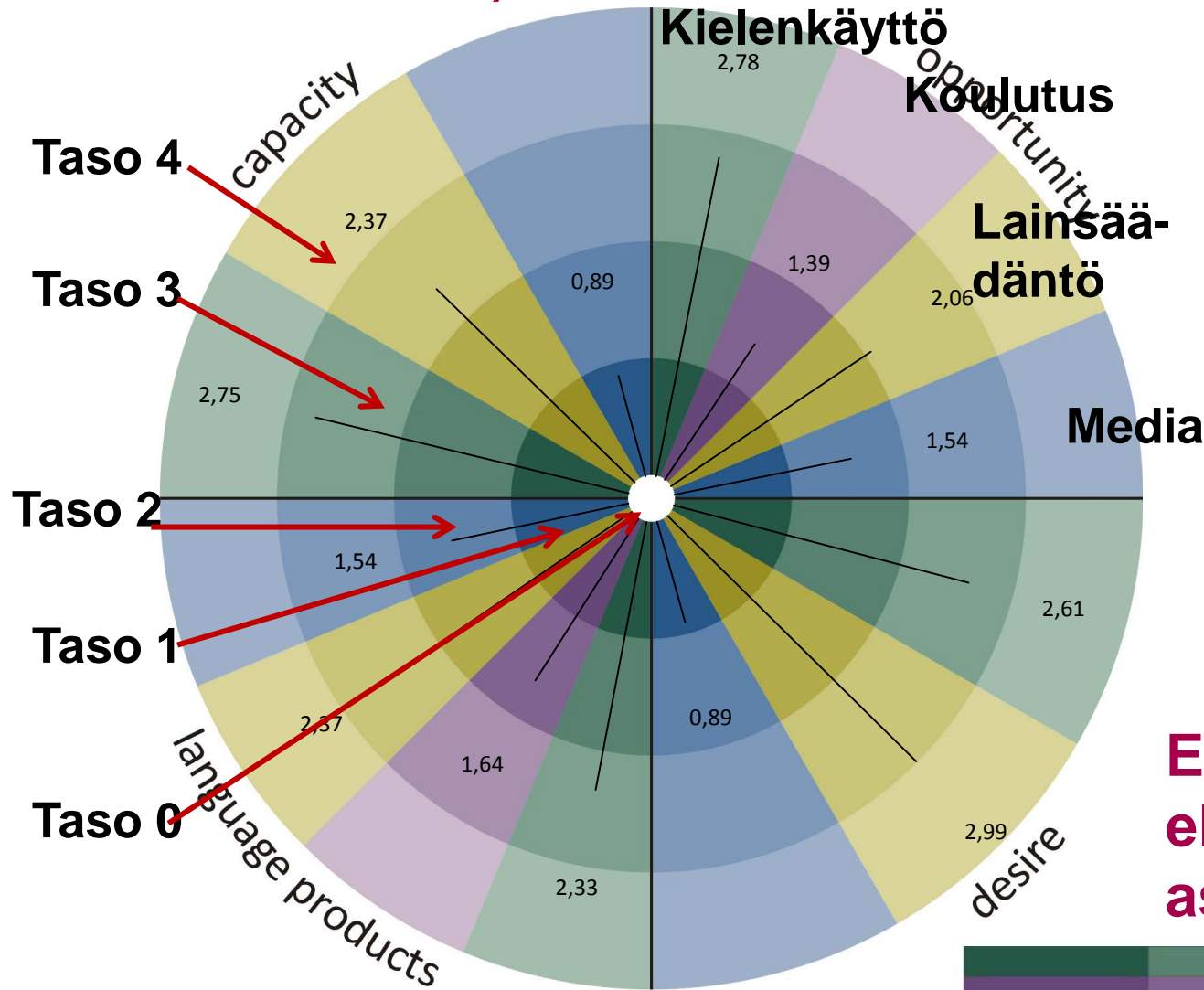
Eurooppalainen kielen elinvoimaisuusmittari EuLaViBar

- Suomessa puhuttava karjala oli yksi kielistä, joiden avulla kehitettiin Eurooppalainen kielen elinvoimaisuusbarometri EuLaViBar.
- Viisiportainen elinvoimaisuusbarometri mittaa kielenkäytön perusedellytyksiä moniulotteisesti:
 - 4 fokusaluetta: kyky, mahdollisuus ja halu käyttää tiettyä kieltä sekä kielituotteiden olemassaolo
 - 4 ulottuvuutta: kielen käyttö erilaisissa yhteyksissä, lainsäädäntö, koulutus ja mediat
 - 5 elinvoimaisuuden tasoa

- Barometritulokset esitetään graafisesti ympyrädiagrammina:

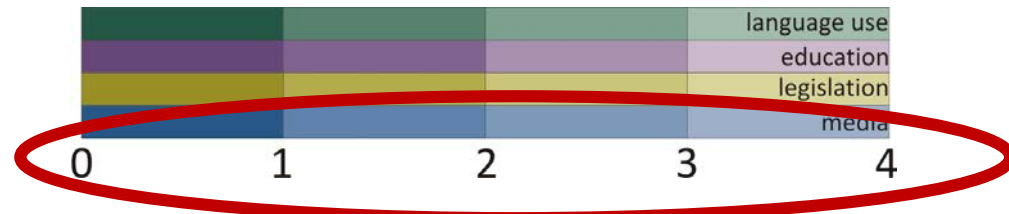

EuLaViBarin graafinen kuvaus (tässä Slovenian unkarin tulos)

© www.eldia-project.org
 This chart must not be used, distributed or reproduced without reference to the ELDIA project and the underlying quantitative and qualitative data.

ELDIA:n kielten elinvoimaisuus-asteikko

Korkein mahdollinen elinvoimaisuusarvo on 4,0 ja alin mahdollinen 0,0. Barometriarvojen merkitys juontuu ELDIAN viisiportaisesta elinvoimaisuusasteikosta:

Elinvoimaisuustaso 0: Kieli on **vakavasti ja kriittisesti uhanalainen**. Kieli ”**muistetaan**”, mutta sitä **ei käytetä spontaanisti** tai aktiivisesti. Kieltä ei käytetä, suojella tai tueta institutionaalisesti. Lapsia ja nuoria ei rohkaista oppimaan tai käyttämään kieltä. Kielen elpymisen tukemiseksi on ryhdyttävä tehokkaisiin toimenpiteisiin välittömästi.

Elinvoimaisuustaso 1: Kieli on **akuutisti uhanalainen**. Sitä **käytetään aktiivisesti joissakin yhteyksissä**, mutta kielen käytössä ja **siirtymisessä seuraavalle sukupolvelle on ongelmia**. Kielen käyttö voi lakata kokonaan lähitulevaisuudessa, ellei sen elpymisen tukemiseksi ryhdytä tehokkaisiin toimenpiteisiin välittömästi.

Elinvoimaisuustaso 2: Kieli on **uhanalainen**. Sen **käyttö ja siirtyminen seuraavalle sukupolvelle on radikaalisti vähentynyt** ja vaikuttaa loppuvan kokonaan ainakin joissakin konteksteissa tai joidenkin puhujaryhmien keskuudessa. Jos kehitys jatkuu samanlaisena, kielen käyttö voi tulevaisuudessa loppua kokonaan. Kielen elpymisen tukemiseksi on ryhdyttävä tehokkaisiin toimenpiteisiin välittömästi.

Elinvoimaisuustaso 3: Kielen tila on **jossakin määrin vakaa**. Kieltä on ryhdytty tukemaan institutionaalisesti, ja sitä käytetään edelleen erilaisissa yhteyksissä. Kieli siirtyy usein seuraavalle sukupolvelle, ja sen puhujista monet noudattavat omia vakiintuneen monikielisen kielenkäytön mallejaan tai ovat halukkaita kehittämään sellaisia. Kielen käytön, suojelun ja sääntelyn kohtuullinen taso on saavutettu, hyviksi havaittuja toimintamalleja tulee jatkaa ja uusia tukimuotoja kehittää pitkäjänteisesti.

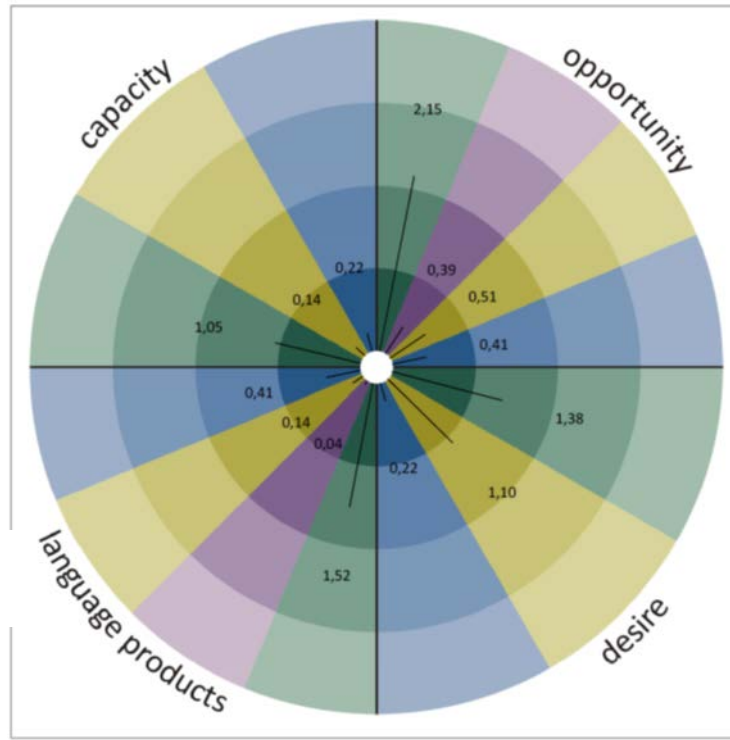
Elinvoimaisuustaso 4: Kieli **ei ole tällä hetkellä uhanalainen**. Kieltä käytetään, ja sen käyttöä edistetään lukuisissa konteksteissa. Ei ole havaittavissa merkkejä siitä, että huomattava osuus kielen puhujista olisi luopumassa kielen käyttämisestä ja sen siirtämisestä seuraavalle sukupolvelle, jos kielen sosiaalinen ja institutionaalinen tuki pysyy ennallaan. Kielen elinvoimaisuuden tukemisessa on onnistuttu ja tukemista tulee jatkaa pitkäjänteisesti.

Suomessa puhuttavan karjalan saamat yleisarvot neljän kielenkäytön perusedellytyksen osalta:

0.932
Kyky käyttää kieltä

Kielituotteiden
saatavuus ja
käyttö

0.515

1.037

Institutionaalisten
järjestelyjen suomat
mahdollisuudet käyttää kieltä

Halu käyttää kieltä
erilaisissa tilanteissa

1.29

Suomessa puhuttava karjala on **kielikyvyn ja kielituotteiden osalta** mitattuna **vakavasti ja kriittisesti uhanalainen** (elinvoimaisuusluokka 0) ja institutionaalisten **käyttömahdollisuuksien ja** puhujien **kielenkäyttöhalukkuuden osalta** **akuutisti uhanalainen** (elinvoimaisuusluokan 1 huonompi puolisko)

Karjalan saamat barometriarvot fokusalueittain ja ulottuvuuksittain

FOCUS AREA		Capacity		Opportunity		Desire		LangProd	
<i>Language</i>		<i>KarFi</i>	<i>KarRu</i>	<i>KarFi</i>	<i>KarRu</i>	<i>KarFi</i>	<i>KarRu</i>	<i>KarFi</i>	<i>KarRu</i>
F.A. overall score		0.932	1.61	1.037	1.336	1.29	1.861	0.515	0.72
DIMENSION	<i>LangUse</i>	1.05	1.82	2.15	2.35	1.38	2.02	1.52	1.95
	<i>Legislation</i>	0.14	0.49	0.51	0.80	1.10	1.06	0.14	0.49
	<i>Media</i>	0.22	0.36	-	-	0.22	0.36	0.41	0.61
	<i>Education</i>	-	-	0.39	0.53	-	-	0.04	0.13

Suomessa puhuttavan karjalan barometriarvot ovat huolestuttavia mutta antavat käsityksen siitä, mitä on kiireellisesti tehtävä

- Kielitaitoon liittyvät edellytykset käyttää karjalaa ovat nykyisin hälyttävän heikot -> karjalan opetusta ja oppimista tulee tukea tehokkaasti ja kaikenikäisiä tulee rohkaista ja motivoida oppimaan perheensä/sukunsa kieltä.
- Suomalaisen yhteiskunnan institutionaalinen tuki karjalan käyttämislle koetaan olemattoman vähäiseksi -> virallista kielipolitiikkaa on kehitettävä.
- Halu ja motivaatio käyttää karjalaa aktiivisesti ovat uhkaavan alhaisia -> karjalantaitoisia on informoitava ja motivoitava käyttämään kieltä säännöllisesti.
- Karjalankielisiä kielituotteita ja palveluita koetaan olevan tarjolla äärimmäisen vähän -> kielituotteita ja palveluita on tuotettava lisää (ja tarjontaa monipuolistettava ja tuotteista tiedottamista tehostettava, ks. myös luento 2)

**Karjalan voimaannuttaminen edellyttää siis yhteiskunnan
pitkäjänteistä moraalista ja taloudellista tukea
ja karjalan kielen ja sen puhujien yhteiskunnallisen
näkyvyyden parantamista**

**Mutta myös karjalankielisten kieleen ja kulttuuriin liittyvän
identiteetin vahvistamista.**